

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Nagy-Várads-utca 2127.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL.

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő: Fűvészkert-utca 1080.

Tartalom. Nehány őszinte szó a vadházasság ügyében. D - y - s. — Tárca. A Sabbath. Török Zoltán. — Köz-ügyeink. Az én külföldi útam. Vöröss Zsigmond. — Néhaj Nagy István esperes életéből. K. Nagy Sándor. — Dr. Somerville Szegeden. — Nekrológ Szoboszlai Istvánról. Király Gyula. — Különfélék.

Nehány őszinte szó a vadházasság ügyében.

III.

Hogy a vadházások körüli lelkeszi működésünk ne csak lelkiismeretünk megnyugtatóra szolgáljon, hanem eredményt is szüljön, ne csak azoknál, kik talán a szerencsésen talált időpontban valóban megrendültek keblökben s tisztátalan életök helyrehozásában kevesebb akadályt látnak magok előtt, hanem mind azoknál, kik e szennyes élet bódító légkörébe bejutottak s hogy mindazok, kik az efféle élet kísértéseinek ki vannak téve, a valószínűsítés előtt visszariadjanak, eszméltetve lelkiismeretök által a gyalázatra, mely reájok ez úton várakozik: elkerülhetetlenül szükséges, hogy a lelkeszi működést a közvélemény kiserje, melyre a lelkesz, mint biztos támaszra számíthatson. Fájdalom azonban, a lelkesz ez oldalról működésének támaszt nem talál. A mai társadalmi közvélemény nem hogy elítélné, sőt takargatja a vadházasságot. Azt mondják, a sajtó a közvélemény nyilatkozata. Lehetetlen, hogy föl ne tűnjék azon sok rablás, gyilkosság, öngyilkosság stb., a mely ma már a lapok jó részét állandó rovattal betölti. Ezek hőseinek életkörülményei, nagy épülésre rendszeren közölni szoktak. Majd mindeniknél fel van emlíve, hogy ezzel és ezzel közös háztartásban él. Mily síma, mily gyöngéd kifejezés ez a vadházasságra! Jaj, hiába, a mai modern szellem nem tűri azt, mi az emberi jobb érzést botránkoztatja; nem tűri azon szokat, melyek a műveltség szótárában nem találhatók. S sajtóságos, eltűri és emlegeti azon vétkeket, melyek alapján gyalázzák

meg az emberi méltóságot. Miért e habozás, miért e féltékenység? Miért nem igaz néven nevezzük a gyermeket? Hadd lássák azok, kik ez életnek részesei, hogy az ő viszonyuk nem tartozik a tisztességes viszonyok közé. Éreztetni kellene ezt a józan közvéleménynek szó és magaviselet által. Én nem hiszem, hogy ha a vadházások nem csak a hozzájuk idegenektől, hanem közelebbi rokonaiktól is magokra hagyatnának, e társadalmi elhagyatottság föl nem ébresztené őket a megszokottság vétkes álmából, melyben szenderegve s embertársaik elnéző bánásmódjában részesülve, éltök szennyes voltát nem látják. Próbálna meg csak mindenki, egyesek és testületek egyiránt, — kiktől sokaknak alkalmazása s így megélhetése függ, — hogy csak olyanokat alkalmazna, kiknek erkölcsi élete kifogastalan, — és ezt terjesztené ki az utolsó napszámosra is, — a közvélemény ily módon való alkalmazásának jó hatása nem igen várható magára. Sok vadházas azt állítja, hogy őt a mindennapi megélhetés kényszerítette ez életre; hadd kényszerítene az ilyet a mindennapi megélhetés az emberhez illő életre.

De nem hiszem azt sem, hogy az a jól értelmezett emberi szabadság nem tűrné meg a vadházasságnak törvény szigorával való kiirtását. Vagy az állam csak az anyagban leli fel a maga érdekét, s e téren nem jó számításba az egyéni szabadság korlátozása; de az erkölcs nem tartozik reá s itt minden polgári törvény általi korlátozás az egyéni szabadság sérelme? Tagadom. Minden államnak talpköve a tiszta erkölcs. S bizony némely országos képviselők több hasznot hajtának az ország becsületére, ha az emberi méltóságot sértő vadházasság megakadályozása iránt törvényről gondoskodnának, míg hitvány szavakban keresik a társadalmi becsület elleni merényletet, melynek megtorlására oly készen áll kezökben a párhaj fegyvere.

Nekem meggyőződés, hogy míg egyedül áll a lelkesz ez elévült seb, a vadházasság gyógyításában, munkája

a kellő sikert eredményezni nem fogja. Az, mit e tekintetben az egyházi törvényekből segítségül felhasználhat, vajmi kevés. Meglátszik az egyházi törvény fegyelmi szakaszán a társadalmi viszonyok nyomasztó hatása. A polgári perrendtartás ide-oda irányozható szele fúval rajta át, de nincs rajta egy hajszálnyi egyházi zamat. Elismerem, hogy a mi társadalmi viszonyok között másként intézkedni alig lehetett. De jó lett volna biz' abból kihagyni azon pénzbüntetést, melynek parányisága az egyházi vétségek kicsinylése. Ugyan ki gondolja azt, hogy a §§-ok kombinálása s alkalmazása után, a pénzbüntetés kimondása jóvá teszi az erkölcstelen életet?! Sokkal inkább azt fogja eredményezni, hogy a pénzbüntetést letett úgy érzi magát, mint ki tisztátalan életéhez a szabadalmat már megváltotta.

Nagy igazságtalanság a lelkészi karon, hogy a közvélemény azt tartja: a milyen a lelkész, olyan az egyház. Ha így hiszik s a lelkészt egyedül akarják az erkölcsi bajokért felelőssé tenni, adjanak kezébe eszközt is, melylyel működhesék. Ha az ő tanácsától függ az erkölcsi élet sorsa, adjon súlyt e tanácsnak a közvélemény s az állam; mert hiában beszélünk mást, a durva véteknek csak durva eszköz lehet valódi gyógyító szere.

Nincs egy-egy sajtóságozabb helyzet, mint a lelkészé, milión napokat tölt a versengők és vadházások ügyével s működése bármelyik fél daczosságán megtörik. Elmondja, mitán minden igyekezettel kiegyenlítést próbálva, sikert nem eszközölhetett, hogy a vissza nem fogadott házaselet kötelekében tartani nincs sem emberi, sem isteni törvények szerint az illető feljogosítva s beszéde pusztában kiáltó szóvá lesz, mert az illető daczos fél nem válik. Elmondja, hogy más törvényes élettársával együtt élni nagyobb bűn, mint más jogos dologi vagyonát elrabolni s beszéde pusztában kiáltó szó lesz s azt megczáfolja a más élettársát ezután is szabadon birtokló fél magatartása.

Ha ez nem mutatja a nevelés követezhetlenségét, akkor nem tudom, mi mutathatja azt.

Itt az ideje, hogy az állam ez ügyek körül törvényhozásilag intézkedjék. Vagy adja meg a szükséges segédkezést a lelkészi működéshez; vagy adja vissza a házasság ügyében bíraskodás gyakorlatát az egyháznak, a mikor a lelkész képes lesz szavainak érvényt szerezni s az illető fél tudni fogja, hogy a lelkész működésének iránya nem szakad meg a már csak formaságul kívántató békéltetési bizonyítványnál, hanem érvényt fog találni a bírói ítéletben is.

D—y — s.

T á r c z a.

A Sabbath.

(Folytatás.)

Mielőtt egy lépéssel tovább mennénk, meg kell említenünk egy nehézséget, mely mindannyiszor felmerül, valahányszor a teremtés kérdése szóba jön. Ez a hat nap alatti teremtés. Az egyház azt tanítja, hogy a teremtés hat közös nap alatt történt s hivatkozik Istennek Gen. I-ben megírt kijelentésére, míg a természetbuvárok s ő utánok sokan, Istennek a sziklákról olvasható kijelentésére hivatkozva, minden nap alatt egy-egy hosszú időszakot értenek, (a mely nézet különben már a régiak között is talált támogatókra; Josephus, Philó, ujabban Descartes, Whiston az említett véleményen voltak). Sokan fegyvert kovácsolnak ebből a Sabbath ellen. Hugh Miller szintén azon nézet mellett foglal állást, mely korszakokat ért a mózesi napok alatt, de ő ezen felfogást nem tartja végzetesnek a Sabbath-intézményre. Ime saját, „Testimony of Rocks“-jában olvasható szavai: „Azt mondják, hogy ezen időszak-schema összeegyeztethetetlen az Isten által a Sabbath alapítására adott indokkal. Én nem tudom belátni ezen ellenvetés horderejét . . . Több, mint valószínű, hogy az Ő Sabbathja egy hosszan tartó időszak, nem egy természetes nap és hogy a megváltás műve az Ő sabbathi munkája. Épen azért nem látom, hogy a bibliában (4-ik parancsolat) adott indokot miként tenné érvénytelenné az, ha így olvasnók ama parancsolat: „Hat időszakon munkálkodjál s nyugodjál meg a hetediken, mert hat időszak alatt teremté az Úr a mennyet és a földet s a hetediken megnyugovék.“ Az Isten időszaka lehetett igen hosszú, az emberé igen rövid; épen úgy, a mint egy földresz, vagy maga a föld igen nagy, míg annak térképe, vagy a földgömb igen kicsiny. De ha a térképen vagy a földgömbön az arányok híven vannak vissza adva, azt hűnek mondjuk kicsinysége daczára is.“ „Bármint intéztessenek is el a nehézségek, mondja Hamilton, egy dolog teljesen világos előttünk — s ez az egy elég nekünk — az, hogy Isten egy napon megnyugodott; nem csak megnyugodott pedig, hanem megáldá s meg is szentelé azt. Mi más ez, kérdjük bármely elfogulatlan olvasótól, mint a Sabbathnak Isten példája által való megalapítása s annak a végre felretétele, hogy az emberiség szent czélra használja?“ Egy másik író szerint: „bármint zavaró kérdések támasztassanak is a teremtési napokat illetőleg, abban mindenki megegyezik, hogy a Mindenható úgy van felüntetve, mint a ki művét a Genesisben előadott terv szerint oly czélból rendezte, hogy példája által az emberek számára az időnek hasonló módon való beosztását megalapítsa s szentesítse.“

A Sabbathról I. Móz. 2-től kezdve nincs határozott említés egész a manna, illetve a törvény adásának elbeszéléseig. (Azt mondjuk: határozott említés, mert a Sabbathnak nyomaira a két esemény között eltelt hosszú időről szóló tudósításokban is találhatni.) De ezen említés aztán annál határozottabb. A Sinai hegyen adott törvény ugyanis elrendeli a Sabbathnak megülését. A negyedik parancsolatban ez mondatik: „Megemlékezzél a Sabbathról (szombatnapról), hogy azt megszenteljed . . . Mert hat nap alatt teremté a Jehova a mennyet és a földet, a tengert és minden azokban való állatokat és megnyugovék a hetednapon; azért megáldá a Jehova a Sabbathot és megszentelé azt.“

A Sabbath-ellenesek készen vannak a felelettel: „Igen, de az ószövetség Krisztussal megszűnt; megszűnt tehát a tízparancs kötelező volta is; azután meg különben is a szóban levő parancsolat nem is erkölcsi, hanem szertartásos.“

A mi az ellenvetés első részét illeti, az azonnal elveszti súlyát, ha a törvény és szövetség összezavarásának hibájába bele nem esünk, ha figyelembe vesszük, hogy Isten és Izráel szövetségének Sinain eszközölt, vagyis inkább ott megújított megkötése nem abban állott, hogy Isten törvényt adott az izraelitáknak, hanem abban, hogy tudtokra adá, melyszerint ha a törvényt megtartják, megáldja őket, Istenök lesz nekik.

Igy a szövetség eltöröltethetett a nélkül, hogy a törvény nyel is ugyanaz történt volna, lévén a két dolog egymástól teljesen különböző s az utóbbi az előbbinél sokkal korábbi keletű; törvény ugyanis, mint már említők, nem a szövetségkötésnél alkottatott; már a teremtéskor bele lett az írva az ember szívébe.

Az ellenvetés második felét némelyek kiterjesztik az egész tízparancsolatra, legtöbben azonban csak a negyedikkel szemben tartják fenn; a többi kilencznek erkölcsi jellegét nem kifogásolván. E kifogás mindkét formája e két fogalomnak: erkölcsi és szertartásos, — összezavarásán alapszik. „Erkölcsi-nek az a törvény mondható, mely az embernek Istenhez, vagy embertársához való viszonyán, vagy az ember természeti alkotásán nyugszik. Szertartásos pedig az, melynek alapul a Mindenható határozott parancsa szolgál; a melynek adása azon körülmények által van igazolva, a melyekben a törvényadás alatti emberek élnek. Erkölcsi törvény az, melyet a természet világánál is fel lehet ismerni s a mely előtt azonnal meghajlik értelem, lelkiösmeret, mint jogos és igazságos előtt. A szertartásos törvényről csak akkor lehet tudni bizonyosan, hogy Istentől származott, ha van azt bizonyító, szavakba vagy írásba foglalt kijelentés. Az erkölcsi törvény azért parancsolatik, mert igaz, helyes magában véve, minden parancsot megelőzőleg. A szertartásos törvény azért helyes, mert parancsolva van. Az erkölcsi törvény állandóan és mindenkire kötelező. A szertartásos csak azokra tartozik, a kik számára adva van; őket is csak addig illeti, míg az a cél szolgálhatik, a mely végett a törvény hozatott. Példa világosít. Erkölcsi törvény parancsolja a szülők szeretését. Azokhoz, a kiktől származunk, sajtáságos viszonyban állunk. Természet s lelkiösmeret egyaránt készlet bennünket, hogy szeretettel fizessünk nekik. Ha a biblia soh' se lett volna megírva, az embernek nem volna kevésbé kötelessége szeretni apját és anyját... De ugyanazt nem lehetne mondani például azon régi törvényről, mely megtiltá a zsidónak, hogy disznóhúst egyék. Ez határozottan szertartásos törvény.“

A mondottak alapján az a parancs, mely az igaz Istentől eltávozt, az, mely a bálványimádást, az, mely az Isten nevének tiszteletlenül említését tiltja meg (épenúgy a második táblán levő minden parancsolat), erkölcsi jellemű s így mindenkor s mindenkire kötelező. Már a különösen megtámadott parancsról is ugyanezt állíthatjuk. Ha az igaz Istennek tisztelése s az, hogy ez a tisztelés az ő akarata szerint történjék, erkölcsi kötelességünk, nem épen azon alapon nyugszik-e az arra való köteleztetésünk is, hogy időnk egy meghatározott részét az Ő szolgálására szenteljük? Ez a kötelesség épen oly maradandó betűvel van felírva szívünk táblájára, mint a többi kilencz.

Maga az, hogy a kérdéses parancs erkölcsi parancsok közé lett (kelve a Törvényadó által, igen erős indok arra, hogy azt is olyan minéműségűnek tartsuk. S ha hozzávesszük még az újtestamentomnak a tízparancs folytonosan kötelező voltát állító tételeit, minden kételyünk eloszolhatik annak erkölcsi jelleme felől.

Teljesen összhangzik a most említett credménnyel az, a melyhez az ember alkotásának megvizsgálása után jutunk. Mint már fentebb említők, az embernek mind teste, mind lelke megkívánja az időszakonként előjövő pihenési időt. Hogy az időszakonként előjövő pihenési idő minden hetedik nap legyen, az az emberi szervezet követelménye. A rém-uralom alatt megkísérlék minden tizedik napot fordítani nyugalomra, de abba kell vala hagyniok, mint czélszerűtlent; minden ötödik nap gyakorinak, minden tizedik ritkának bizonyul. „Az emberi szervezet olyan óra, mely hét nap alatt jár le s a mely a hét nap közül egynek pihenésre fordítása által lesz ismét felhúva.“ Az ember szervezetének törvénye teljesen megfelel a kőtáblára írottal. Amiben nincs semmi meglepő, mert hiszen mindkettőnek egy és ugyanaz a Teremtője.

Angol források után.

Török Zoltár.

(Folyt. köv.)

Közügyeink.

Az én külföldi útam.

(Folytatás.)

Majd ezek után beszélgettünk Földváry lelkész úrral az egyházunkban tapasztalható oly sokféle és sok helyt nagyon eltérő szokásokról, a romanizáló áramlat veszedelmes hatásairól s a modern theologiai tulzó rationalistikus irányzatról. Kitént itt is, hogy egy határozott kálvini, puritán gondolkozásmódú, egyházunk symbolikus könyveihez szilárdul ragaszkodó theologussal van szerencsém eszmét cserélhetni. Oly jól esett hallanom, midőn nemes fölhevülésében, mit egyházához való igaz ragaszkodása hozott magával, kijelenté, hogy határozott színt kell vallanunk s le kell mondanunk a lágymelegségről, szakítanunk kell a romanizáló áramlattal, határozottan ellene kell mondanunk a tulzó rationalismus veszedelmes irányzatának s ezektől megszabadulva, követnünk kell dicső emlékezetű elődeink puritán gondolkozásmódját, mert csak így lehetünk méltó utódaik s így érdemelhetjük a tőlök reánk hagyott s oly sok áldozatok árán megszerzett s híven megörözt szent örökséget és a magyar Sion őrállói szép nevet.

Főntebb említém, hogy midőn a Vác-hartyáni lelkészi lakásra bementem, a nagytiszteletű lelkész urat könyvei között elmerülve, régi, avult s poros aktáktól környezve találtam. Érdekes tudni azt, hogy miként jutott ő ezen családi, de a mellett egyházunk multjára is fényt vető régi irományok használhatásának jogába.

Egyízben, midőn a faluja földbirtokosának, Gosztonyi úrnak kastélyába ment, előbb benézett a kocsiszínbe s látott ott egy nagy vasas, lakattal elzárt ládát. Kérdést intézett azonnal az ott levő kocsishoz, meg akarván tudni azt, hogy mit tartalmaz az a láda? — s erre azon választ kapta, hogy biz ottan régi, értéktelen írka-firkák vannak. Ez egyszerű válasz után azonnal megkérte Gosztonyi urat, hogy őt, mint a régiségek

íránt érdeklődöt, szíveskedjék megismertetni a láda tartalmával, hátha a régiségek között találhatna olyan becses írást is, mely egyháza multjára vonatkozik, mivel ő neki szándéka annak monographiáját megírni. Ezen határozott szándékát főtiszteletű Szász Károly püspök úr érlelte meg benne, a ki látogatása alkalmával — igen helyesen — minden egyházközség lelkészét egyenként és egyetemlegesen buzdította és most is buzdítja arra, hogy az egyházak monographiáját írják meg, mert ezen egyes homokszemekből remélhető az egyetemes protestáns egyház történelme nagy épületének megalkothatása.

Földváry úr, miután hosszas keresés után az inasnál meglelték a családi okmányokat rejtő láda kulcsát, használhatta s használhatja most is annak tartalmát. Búvárolgat is benne eleget, még pedig nagyon szép eredménnyel. Volt alkalmam láthatni egész a 13-ik századig felmenő okmányhalmazt, a nagytiszteletű urnak már sűrű ötven ívre terjedő igen becses jegyzeteit, a melyekből fogja majd összeállítani Isten segédelmével, — mint mondtam, — most már nem csupán a Vác-hartyáni egyházközség monographiáját, hanem az egész pesti tractusét is.

Valóban, jó kezekben is van ezen ügy, mert van ott tehetőség és szorgalom egyiránt. Régibb idő óta kedvenz foglalkozása az egyháztörténet, régóta búvárolgat ő annak szélesen kiterjedt mezején, bár búvárokodásának jutalmául, nem ritkán — mint az sokszor történni szokott — elismerés helyett gáncsolást kap. Ezen állítása igazolásául a többek közül elmondott nekem egy esetet. Ugyanis megjelent egy egyház monographiája s ő abban több, nagyon lényeges hibát észrevevén, azonnal figyelmezteti a szerzőt, hogy ha még nem küldötte volna szíjjel munkáját, úgy a főbb tévedéseket egy pótló jegyzetben igazítsa ki. És ezen szíves figyelmeztetésre mi lett jutalma? Talán köszönet? Óh korántsem, hanem kap egy dörgedelmes levelet, melyben bolond igazságkeresőnek tituláztatott stb.

De nem időzöm tovább Vác-Hartyánon, mivel nekem időm parancsolt s mennem kellett innen, bár igen nehezen esett megválnom e kedves kis falutól s a nagytiszteletű lelkész úrtól, a kinél igen hasznosan töltöttem időmet, úgyde czélom lévén minél több helyen megfordulni, azon föltevással távoztam el, hogyha talán még valamikor arrafelé viszen útam, úgy ismét veszek bátorságot magamnak e kedves emlékü helyet meglátogatni. Elindultam tehát s Vácot, Budapestet ismét útamba ejtve, Monorra mentem, hol a lelkész urat is fölkerestem s nála szívélyes fogadtatásra találván, egy kevés ideig időztem.

Monoron tekintélyes egyházközségünk van. A templom igen szép s kívül-belől jól gondozott állapotban van. Azonban az egyház „veteményes kertjét“, felekezeti iskolánkat hiába kerestem, mivel az néhány évvel ezelőtt, hogy az egyház anyagi ügyeit rendezhesse, általadatott az államnak, azon kikötéssel, miszerint a tanítók és tanítónők mindig hitfelekezetünkhöz tartozók közül neveztesse ki.

Volt alkalmam sorban megnézni ezen, most már felekezetnélküli „magyar királyi állami iskolát“, s annak jól berendezett, szemléltetési eszközökkel dúsan felszerelt tantermeit. Megkérdeztem azt, vajjon a vallástanítást ki teljesíti? s azon választ kaptam, hogy a lelkész úr felügyelete mellett a tanítók és tanítónők.

Önkéntelenül fölmerült előttem azon kérdés, vajjon helyes eljárás és megengedhető-e az, hogy valamely egyház, csakhoggy ügyeit rendezhesse s híveinek nagyobb fokú áldozatkésztségét igénybe ne vegye, féltékenyen őrzött kincsét, az

iskolákat más erkölcsi testületnek, legyen az község, avagy állam, általadja? Ezt azonban nem czélom bírálgatni, csak egyéni nézetemet fejezem akkor ki, a midőn azt állítom, hogy én azt semmi esetben nem tenném, hanem sokkal inkább lemondanék a templom cziczomázásáról, az orgona s több ilyen, elkerülhetetlenül nem szükséges dolgokról, mintsem az ezek felállításával előidézett adósságok törlesztése czéljából feladjam egyházunk bástyáját s megváljam a századok során át féltékenyen őrzött, sok küzdelmek s áldozatok árán megszerzett s fentartott iskoláinktól.

Monor után megnéztem azon várost, melynek nagy és impozáns külsejű és belsejű ev. ref. templomában, még csak nem nagyon régen is ezelőtt hallatta a velők megoszlásáig ható böles, hittel teljes szavait, hol küzdött és munkálkodott egyházunk egyik hatalmas oszlopférfia, a lelkipásztori kar egyik igen kimagasló alakja, a hitbuzgó, törhetetlen erélyű, vallásunk és hazánk szent ügyéért, annak folytonos tökéletesbüléséért, szabadságáért buzgó, lánglelkedesséssel küzdő Dobos János. Most már ő megvált onnan s elköltözött ama másik szebb hazába, hagyván maga után őr, mely kérdés, hogy be leend-e egyhámar töltve? De emléke soká fent fog maradni híveinek kegyeletes lelkében.

Czeglédén a megválasztott lelkész, ki Pándon hirdette az Urnak tudományát, még midőn én ott jártam, nem foglalta el új hivatalát, így tehát most ott administrator van, a kivel s egy másik segédlelkészszel boldog emlékü Dobos volt lakásán találkoztam. Mint Pesten, úgy itt is leginkább a segédlelkészeket illető dolgokról folyt beszélgetésünk.

Beszélgetés közben feljött a szó a különböző helyeken tapasztalható többféle halotti szertartásokról. És szerintem nagyon czélszerűnek, s azt hiszem, követhetőnek látszik mindenki előtt azon eljárás, melyet Czeglédén, általában annak környékén a temetést illetőleg gyakorolnak. Ott, — a mint hallám, — a halotti predikációk helyett inkább szokásban van a rövid előbeszéddel megelőzött imádságos szertartás s így sokkal egyszerűbben végezik a temetést, mint ezen a vidéken s általában egyházkerületünk jó részében, hol a predikációs temetések — különösen népesebb egyházakban — a lelkészek idejének nagy részét igénybe veszik. De e mellett ki vannak azok téve sokszor azon vádaskodó haszontalan szavak hallgatásának is, hogy megdícsérték a halottat a predikációban, mert jól megfizették őket.

Makó.

Vöröss Zsigmond,
ev. ref. segédlelkész.

(Vége köv.)

Néhai Nagy István esperes életéből.

Ott nyugoszik a nagyváradi nagy temetőben, azon a helyen, melyet maga jelölt ki sírja helyéül, pompásan növekedő örökzöld tuja bokrok között, melyeknek magvát ő vetette el egykor a százados parochia téres kertjében s sokszor kifejezett óhajta volt, hogy ezekkel ültessük majd körül sírját.

A díszes zöld bokrok a két oldalról lassanként átnyújtják karjaikat egymásnak s összeölelkezve tartanak árnyékot a sírdomb felett, hogy elfedjék azt a nyár hevétől, az ősz hervadásától, a tél zordságától; örök tavaszban tartásuk a mélyben pihenőt, ki úgy szerette a növényeket; s állandó boldog álomba merítsék azt, kinek egész élete a mások boldogításának állan-

dósága volt. Lassanként egybeolvadnak a virágos sírdomb felett az örökzöld tuják és eltakarják azt; fülemile költözik a sötét lombok közé s ezt választja magának állandó templomul, hogy innen emelje föl hálaénekét az örök Mindenható dicső trónjához, a kinek egy igaz és hű szolgálója aluszik itt, kinek drága emlékezete oly állandóan megmarad az élők szívében, mint ezek a fák soha nem változtatják meg színüket, egészen halálukig.

Az egyszerű fejfán folyton megújuló koszorúk hirdetik, hogy nincs elfeledve azok által, kiket legjobban szeretett s kiket legjobban szerették; most azonban a szelid kegyelet márvánnyal is meg akarja jelölni sírját s a barátok és tisztelők körében gyűjtést indított meg egy emlékkő felállítására czéljából.

Ezt az alkalmat akarom felhasználni régi kegyeletes vágyam teljesítésére, hogy hozzám jutott íratok nyomán némi töredékeket közöljek azon nagy és igaz ember életéből, kihez engem a legmélyebb tisztelet és szeretet mellett szoros rokoni kötelék csatolt.

Lesznek s vannak bizonyára, kik nem mulasztják el illetékes kézzel összerakni azokat a mozaikokat, melyeket szerény igyekezetem s mások jóindulata szolgáltat e minta-pap, igazságos ember és lángoló hazafi életrajzához: azért nyugodtan bocsátom közre hézagos és töredékes adataimat is, melyek — okiratok alapján készülvén — hivatva vannak helyreigazítani azokat a tévedéseket, melyek a néhai Nagy István elhalálása alkalmával róla megjelent életrajzok némelyikében előfordulnak.

Az Erdélyből élleme jobb móddal való megkeresése végett kibujdosott¹⁾ s Nagy-Zerinden megtelepedett Nagy Ferenc fia: Nagy István Kis-Marjában (1794-ben) eltöltött 3 évi rektorkodás²⁾ után Debreczenben 1798. aug. 13-ikán papi képesítést nyervén³⁾, még ugyan ezen évben meghívott pappá Gesztre⁴⁾, a honnan 6 év múlva Komádi bement⁵⁾ s itt laktában vette nőül az egykori híres péteri pap Hétzei Dániel hét gyermeke közül az árva s testvére Hétzei Pál nagyváradi lelkész által tartott Hétzei Annát.

Ezen házasságból született a nagytudományú s közkedveltségben álló boldogult nagyváradi ref. lelkész, néhai Nagy István esperes, Születéséről íratok közt következő bizonyítványt találtam:

„L. S. Ezen bizonyosság levelemet mutató Ifju Nagy István, születését és származását vette Komádi bann Predikátorságot viselő Nagy István és Hétzey Anna Tiszteletes Szül-ítől⁶⁾ és megkereszteltetett October 30-dik napján 1807-dik eszt. Fent nevezett Tiszteletes Attyától, Kereszt Anyja lévén Ns. Veres Sára, Nagy-Váradi Predikátor T. T. Hétzei Pál Uram Felesége, Kereszt Attya pedig Ttes Sándorfi József ur, Tekintetes Ns. Bihar Vármegye Főorvosa

¹⁾ Néhai Nagy Ferencz bucsuztatója 1787. oct. 7.

²⁾ Priv. Kiss-Maria Várossa bizonyítványa 1794. Jul. 7. ról.

³⁾ Eredeti oklevél.

⁴⁾ A Geszthi Rfta Sz. Ekklesia T. Predikátorának esztendeig való conventiója 1798. márt. 7. Mata Sándor senior levele Szalárd 798. márt. 5.

⁵⁾ A Komádi ref. Ecelésia Predikátorának esztendőnként való fizetése. 1804. dec. 9.

⁶⁾ A bizonyítvány szélére itt jel alatt ez van írva: „1807. okt. 24-dik én szülőim tanubizonyosága szerint. Ide jegyezto ifjabb Nagy István s. k.“

és Tábla Bírája. Melynek is nagyobb Hitelére, a mint ezt a Komádi Rfta Sz. Ekklesia Jegyzőkönyve tartja, kiadtam Komádi bann Aprillisenek 4-dik napján 1809-dik esztendőben. Petsétemmel is megerősítve. Tartzaly György mk. rendes Predikátor“.

Sándorfi a keresztapaság elfogadását igen érdekes levélben tudatta a szülőkkel¹⁾ s a nevezetes embernek²⁾ ezt a levelét néhai Nagy István ereklye gyanánt őrizte meg . . .

Irta **K. Nagy Sándor,**

n.-várad kir. alügyész.

(Folyt. köv.)

Dr. Somerville Szegeden.

A hírneves ősz lelkész és misszionárius januárhó 25-én érkezett hozzánk, hirtelen bekövetkezett egészségi változása miatt egy héttel később, mint a hogy jelezve és tervezve volt. Városunk értelmisége, a már előzőleg közzé tett értesítés után is, — kiváló érdeklődéssel tekintett Somerville úr evangyéliumi előadásai elé, mit kiválólag igazol azon tény, hogy hallgató közönségét mindegyik alkalommal Szegednek a legelőkelőbb társadalmi állást elfoglaló férfiai és női képezték.

Hazánknak, — mondhatni, — ezen legnagyobb katolikus városában háromszor prédikálta Krisztus igaz evangyéliumát az apostoli hivatású és buzgóságú férfiú. Először egyházunknak tágas és csinos iskola-termében, mely zsúfolásig megtelt hallgatókkal, — beszélt eme bibliai tétel fölött: „bízálj a magy bocsátottak a te bűneid“, mint a mely szavakat Megváltónk a meggyógyított gutaütöthöz, a tizenkét évig vérfolyásban szenvedő nőhöz és a fogoly Pálhoz intézte. Beszédén vörös fonalként húzódik keresztül az a gondolat, hogy minden ember bűnös és e nagy betegségből csak a Krisztusba vetett erős hit gyógyíthat meg bennünket.

Második előadása a „Tisza-szálloda“ kisebb termében vala, hova oly nagy számmal gyűlt már föl a hallgató közönség, hogy a szorongásig megtelt hatalmas helyiség egy jó részt nem volt képes befogadni. Ezen előadás jellemzésére a „Szegedi Hiradó“ cikkét veszem föl, mint a mely lap előbbi tartózkodó állása után, leghívebb tüköre azon hatásnak, melyet Somerville beszéde a közönség minden rétegére gyakorolt.

„A világlátott, ősz pap, — így ír a nevezett lap, — ismét Krisztusról beszélt, a Megváltó iránt való szeretetnek olyan hevével s a meggyőződésnek oly hatalmas erejével, a hogy csak Jézus tanítványai szólhattak azokon a lángnyelveken, a melyeket a Szentlélek köleszöntött nekik. Krisztusnak ily magasztos istenítését csak a legszentebb iratokból lehet olvasni és a legkeneteljesebb ajkáról lehet hallani; annál magasztosabban beszélni, mint ez a rajongó aggastyán, aligha képes valaki Krisztus legigazibb követői közül. Az írásból fölvetett textus volt: „Ő benne bízván, örvendezni fogtok ki-mondhatatlan örömmel.“ Ez igék alapján fejtegette

¹⁾ Sándorfi József Biharvármegyében Főorvos és Táblabíró eredeti levele N.-Váradonn Oct. 29-ikén 807-ben. Közölve: K. Nagy Sándor: Várad színeszet története 1799—1884-ig. 41. lap.

²⁾ Sándorfi élete és munkái ismertette vannak: K. Nagy Sándor: Várad színeszet története 1799—1884-ig (Nagy-Várad 1884) cz. munkájában 23—42 lapon, — továbbá: K. Nagy Sándor: Biharország cz. munkája II. köt. 79—81. lap. Ugyancsak én ismertettem a: „Vasárnapi Ujság“ 1884. évi folyamában februárban, arczképét is közölve.

a szónok, hogy mit tett Krisztus az emberiségért s hogy szerette és szereti az embereket. Tehát az embereknek viszonzni kell ezt a szeretetet. Előadásában bőven kiterjeszkedett annak magyarázatára is, hogy miben áll a Krisztus iránt való szeretet. Az ősz misszionárius előadása a vallásnak, bölesészetnek és poézisnak olyan sajátos vegyülete, a mely nemcsak gyönyörködtet, hanem elbájol és a lélek mélyébe fészkel magát. Ehhez hozzá kell még adni a 77 éves*) aggastyánnak legendai alakját, a lángoló enthuziázmust, a mely szavait áthatja: s meg van fejtve előttünk a térítés esodáinak titka, a mely a távoli világreszekben ma is folyton-folyvást millió számra vezette és vezeti a keresztyénség nagy közösségébe a pogány népeket.

Lehetetlen is volt nem hatni azon beszédnek, mely a krisztusi szeretet mérhetetlenségét oly gyönyörű képekkel illusztrálta. Csupa metaphora és allegoria volt az, a bibliai örökség és utólrhetetlen költészet formáiból.

Jan. 28-án pedig a kerületi börtönben levő ev. ref. vallású foglyoknak hirdeté az Ur igéit. S mint maga jegyzé meg: figyelmesebb hallgatónak sohasé beszélt. Beszéde tárgyát a Cselekedetek könyvének XVI. részéből veszi, hol Pál apostolnak filippibeli fogsága és a fogházban bekövetkezett rendkívüli jelenetek folytán a tömlöcztartó és egész családjának megtérése íratik le. A saját életéből és tapasztalatából vett példakal igazolja, hogy az elkövetett rossz tettek fölött igazi megbánást érző bűnöst, a társadalom, habár nehezen is, de ismét kebelre fogadja. S ez legyen ösztön rájuk nézve, hogy a börtön falai között Krisztust szívökbe fogadva, igyekezzenek megtérni, új emberré és annak a társadalomnak, mely őket egy időre kivette magából, — ismét hasznos tagjaivá lenni.

Mindegyik alkalommal tiszt. Szalay József n.-becskereki lelkész úr, kit még idejövetele előtt sürgönyileg Budapestre hívott föl Somerville úr, — végezte a tolmácsoló szerepét. A nehéz feladat a legszabban lett megoldva nevezett tiszteletes úr által.

Somerville előadásainak építő volta kétségtelen és épen ezért nagyon is észszerűleg és helyesen járnak el azon gyülekezetek, melyek már meghívták, vagy meghívni akarják Dr. Somervillet. Az ő szavai valóban úgy hatnak a lélekre, mint tikkasztó hőség után az áldásos eső cseppjei a melegségtől lelkasztott növényzetre. Tőlünk Szalay lelkész úr kíséretében H.-M.-Vásárhelyre és innen tovább Békés, Gyoma, N.-Szalonta, N.-Várad és Kolozsvárra szándékozik. Legyen a fáradhatatlan apostolon, ki oly édes emléket hagy maga után, — mindig és mindenütt Istennek kegyelme és Szentleke.

Nekrolog.

Szoboszlay István 1818—1888.

A protestáns lelkészi kar egéről ismét egy tündöklő csilag futott le, egy oly férfiúé, kinek egész élete a szépért, nemeseért lelkesülésből állott, ki egyházáért, a közjóért s családjáért úgy tudott lelkesülni, mint a legjobbak. Álljanak itt e jeles férfiú életéből a főbb vonások.

Szoboszlay István száraz-berki ev. ref. lelkész s egyház-

*) Január 30-án volt 75 éves. Ezt úgy saját szájából, mint egy tőle ajándékban nyert becses könyvből tudom Szerk.

megyei ny. tanácsbíró 1818-ban született Domahidán, Szatmár-megyében, hol atyja lelkész volt. A falusi iskolában értelmi tehetsége által kitűnt fiú, az egyszerű lelkészcsalád öröme, 10 éves korában anyai jó kívánságokkal elhalmozva vitetett be apja által a debreczeni ősz-kollégiumba. A gymnasium egyes osztályain feljebb-feljebb haladva, jó tehetsége, de különösen zenei képessége által vonta magára tanulóársai, tanárai, sőt a tudós püspök, Buday Ézsaiás, a szép művészetek eme lelkes pártfogójának figyelmét is. A diák zenekedvelő kis társaság Szoboszlay szép fuvolajátékát egyetlen nyilvános fellépésnél sem nélkülözhetette. Mivelt, szelíd lelkületén s jeles szónoklatán kívül e kiváló képessége kedvelté tették őt a felsőbányai körökben, hova theologiai pályája bevégezése után Lugossy esperes mellé káplánnak hívatott meg. Az 1846-ik évben Aranyos-Medgyes, félév múlva pedig Lázári választotta meg lelkészévé.

Szoboszlay az 1848-ik év elején a száraz-berkiek által küldöttéleg felkérte az új temető szentelési ünnepélyére egyik szónokul. A szép külsejű, derék fiatal pap jeles szónoklata annyira megnyerte a közönség tetszését, hogy beszéde örök emlékezetül a jegyzőkönyvbe íratni rendeltetett; ő maga pedig a kevéssel ezután elhalt lelkész helyére közakarattal megválasztatott.

Házasságra az 1846-ik évben lépett Gábor Juliánával, egy felsőbányai előkelő polgár leányával. Hogy övéiknek anyagi gondoktól ment életet biztosítsanak, éjet-napot egygyé tettek. A férjből vas szorgalmú gazda, a nőből példányszerű háziasszony lett s így az anyagiak megszerzésén lassú, de biztos léptekkel haladtak előre. Mikor nejét 1859-ben elvesztette, már akkorra gyermekeik számára szép birtokot szereztek. Csaknem 3 évtizedet élt özvegységben, mely idő alatt gyermekei kellő kiképzésén fáradozott s egyháza javán munkált. Két gyermeke maradt, az egyik egy felsőbányai hivatalnok neje, másik pedig kis-peleskei birtokos.

Bármelyik helyen szerény munkakörében nem élhetett a nélkül, hogy magasabb eszme ne vezette volna fáradozásait. Esméi érvényesülése szempontjából, a mit csak lehetett, mindent elkövetett. Ez eszme, egyházának szellemi és anyagi emelése volt. A maga elé kitűzött e cél iránt a mily hévvel és teljes odaadással viseltetett, épen oly szilárd, lankadatlan lelkesedést tudott iránta felköltetni híveiben is. A bekövetkezett szomorú absolutismus alatt az ifjak mívelésére irányzott törekvése hajótörést szenvedett, de ez idő alatt sem szünt meg egyháza és népe jólétén munkálni.

A felderült szabadság első hajnalán eljöttek látta az időt régóta óhajtott szándéka megvalósítására. Tudta, hogy a tél hosszú estéin, midőn a népnek foglalkozása ez évszakban úgyis kevés, örömet össze gyűl oda, hol értelmes beszédekből tanulságot meríthet. Összehívta a fiatalságot lakására. Lelkesült beszédében sikerült a jelenvolt 36 fiatal embert az énekkar részére megnyernie. Szoboszlay rögtön kottás-könyveket vásárol saját költségén mindenik dalárdatag részére és semmi fáradságot nem kímélve, 60 éves koráig maga írta azokba a daltamot és szöveget. A 4 csoportba osztott fiatalságot külön, vasárnap, kedd, szerda és csütörtök este 6 órától 9-ig taníttatta. Hétfőn és pénteken este népszerű felolvasást tartott az iskola termében, továbbá szám- és írásbeli dolgozatokban gyakorolta az énekkar tagjait; időnként maga tűzött pályadíjakat a legnagyobb előhaladást tanúsított ifjak részére. Ezután egyetlen nagyobb helybeli és vidéki temetés sem múlik el, hogy a Szoboszlay dalárdája ne szerepelne. Hosszú évek alatt báli, teme-

tési és névnap szünetek alkalmával oly összeg gyűlt, hogy az azóta lefolyt 10 év alatt helyes kezelés folytán oly tökévé nőtte ki magát, mely után 150 frt évi kamat folyt be s csatoltatik az orgona és organista-fizetési alaphoz. Míg ez a generáció él, a Szoboszlai kedvenc darabjai, azok a bú- és örömdalok fel-fel fognak hangzani tanítványai hajlékaikban, most öröm, majd fájdalom érzetét költik fel szívökben, ezek fogják késő öregségükben is eszökbe juttatni a hajdani fáradhatatlan vezért.

Az egyház anyagi felvirágzásában a 70-es évek a kiemelkedők, cseményekben s eredményekben egyiránt gazdagnak mondhatók. Ez idők alatt a rozszant iskola helyére díszes emeltetett, a lelkesítő és tanítói lakás lerontatott, helyökbe 4 ezer forint költséggel mindkét parochialis területre a kor igényeinek megfelelő lakók emeltettek, a nélkül, hogy az építkezések által egyetlen krajczár adósságba keverte volna az egyház magát.

Mint pontosságáról és buzgóságáról ismeretes férfiú egyházmegyéje által tanácsbírással tiszteltetett meg. Az egyházakban felmerült bajok elintézésére igen sokszor küldetett ki s nyájias szavaival legtöbbször sikerült a feldúlt békét helyreállítania. Az öregséggel járó gyengeség e térről visszavonulásra kényszerítette 1881-ben.

Szoboszlai mint szónok egyike volt a legszeretettebbeknek. Vidéki nagyobb temetések alkalmával sokszor fungált. Vidéken legutóljára 1881-ben a szatmári temetőben Galgóczy István, fiatal szolgabíró sírja felett tartott beszédével és az egész óriási mívelt közönséget könyekre fakasztó imádságával aratta szónoki sikereinek egyik legnagyobbikát.

Mint minden embernek, úgy neki is voltak gyengéi, de ha hibát követett el, sietett azt jóvá tenni. Ezért tiszteltetett híveitől, ismerőseitől, ezért nem volt tartós haragosa soha.

Meghalt a boldogult január 27-én, temetése 29-én történt paptársai s óriási közönség részvéte mellett. Nyúgodjanak békében a hű lelkipásztor porai!

Király Gyula.

Különfélék.

Báró Vay Miklós újabb magas kitüntetése.

Azon általános nemzeti öröm és megnyugvás, a melyet báró Vay Miklós valóságos b. titkos tanácsosnak és koronaőrnek a magyar főrendiház elnökévé történt kinevezetése okozott, sehol sem lehet őszintébb, áthatóbb és igazabb, mint épen ev. ref. egyházunk köreiből. Báró Vay Miklósnak érdemeiben bővelkedő fényes életpályája nemcsak e hazának, hanem ebben ref. egyházunknak is jólléte és dicsőségére vala folytonosan szentelve. Nagy volt ő mindenkor mint hazafi, mint buzgó egyháztag, ref. egyházunknak minden időben egyik legnagyobb dicsősége, legerősebb oszlopa, ma az elsők közt a legelső. Igazi főúr, a szó legnemesebb értelmében, hogy patronus

lehessen, magas állású, hogy felemelhesse s hogy ritka bölcsességével messze világolhasson. Egyházunk szolgálatában töltött több mint 60 évéből főként 48 év óta, a mennyi idővel ezelőtt, 1840-ben ezen tiszántúli ref. egyházkerület főgondnokává választott, alig van egyházunk történetében nevezetesebb fejlődési mozzanat, a melylyel báró Vay Miklós nagy neve, mint egyik kiváló, vagy épen vezérlő, irányadó tényezővel kapcsolatban nem volna. A legutóbbi korokat alkotó átalakulások és szervezkedések pedig épen az ő dicsőségének lesznek mindenkor hirdetői. Az is az ő dicsősége, de egyúttal a mi büszkeségünk is, hogy oly hosszú és viszontagságokkal teljes idő, az utolsó protestáns nádor óta, most ismét egy protestáns, a legnagyobb magyar protestáns ül a magyar főrendiház elnöki székében. Az Isten éltesse őt hazánk és egyházunk javára, testi és lelki erőinek épségében, még hosszú időnkig!

A tiszántúli ev. ref. egyházkerületben a Magyar Prot. Tud. Irod. Társaság tagjaiul jelentkezettek kimutatása. Midőn e kimutatást főként a főtiszteletű püspöki hivatalhoz beérkezett esperesi levelek alapján közölni megkezdjük, kijelentjük, hogy az egyes egyházmegyékből érkezett kimutatások sem teljesek még s így utánpótlgatásokra is szükség lesz. Szerettük volna továbbá az egyes nevek után odatenni az illetők lakhelyét is, de mert a hozzájuk juttatott kimutatásból az több helyen hiányzik, minden félreértés kikerülése végett mi mindenütt elhagytuk. A tagok részint pártfogók (pft.) 500, részint alapítók (at.) 100, részint rendes tagok (rt.) 5 évig 6, részint pártoló tagok (pt.) 3 évig 3, részint segélyező tagok (st.) egyszerűenkorra annyi a mennyi frttal. A Társaság tagjai már a következők egyházkerületünkben: 1. A tiszántúli ev. ref. egyházkerület pft. 2000 frt. 2. Révész Bálint püspök at. 100 frt. 3. Vályi János pft. 500 frt. 4. A debreczeni főiskolai tanárkar at. 100 frt. Az Alsó-szabolcs-hajdúvidéki egyházegyében: 5. Gróf Degenfeld József at. 100 frt. 6. Katona Endre at. 100 frt. 7. Soltész László at. 100 frt. 8. Soltész Farkas at. 100 frt. 9. Fodor Bénédián at. 6 frt. 10. Tóth Miklós at. 6 frt. 11. Sörös János at. 6 frt. 12. Láposi János at. 6 frt. 13. Szeremlei József at. 6 frt. 14. Boruzs Lajos at. 6 frt. 15. Bagdi Imre at. 6 frt. 16. Szűcs Gábor at. 6 frt. 17. Tóth Lajos at. 6 frt. 18. Pethő Bálint at. 6 frt. 19. Pap Sámuel at. 6 frt. 20. Kálmán Lajos at. 6 frt. 21. Bakóczy János at. 6 frt. 22. Baksa Barnabás at. 6 frt. 23. Szívós Géza at. 6 frt. 24. Zsigmond Sándor at. 6 frt. 25. Nagy József at. 6 frt. 26. Trocsányi Imre at. 6 frt. 27. Kántor István at. 6 frt. 28. Eröss Lajos at. 6 frt. 29. Jakucs Sándor at. 6 frt. 30. Nagy Dániel at. 6 frt. 31. Pákozdi Lajos at. 6 frt. 32. Szabó Lajos at. 6 frt. 33. Miklós Ferencz at. 3 frt. A békésbányai egyházmegyében: 34. Ev. ref. egyház H.-M.-Vásárhely pft. 500 frt. 35. Ev. ref. egyház Öcsöd at. 100 frt. 36. Ev. ref. egyház Szeghalom at. 100 frt. 37. Ev. ref.

a szónok, hogy mit tett Krisztus az emberiségért s hogy szerette és szereti az embereket. Tehát az embereknek viszonzni kell ezt a szeretetet. Előadásában bőven kiterjeszkedett annak magyarázatára is, hogy miben áll a Krisztus iránt való szeretet. Az ősz misszionárius előadása a vallásnak, bölcsészetnek és poézisnak olyan sajátos vegyülete, a mely nemcsak gyönyörködtet, hanem elbájos és a lélek mélyébe fészkel magát. Ehhez hozzá kell még adni a 77 éves*) aggastyánnak legendai alakját, a lángoló entuziazmust, a mely szavait áthatja: s meg van fejtve előttünk a térítés esodáinak titka, a mely a távoli világrészekben ma is folyton-folyvást millió számra vezette és vezeti a keresztyénség nagy közösségébe a pogány népeket.

Lehetetlen is volt nem hatni azon beszédnek, mely a krisztusi szeretet mérhetetlenségét oly gyönyörű képekkel illusztrálta. Csupa metaphora és allegoria volt az, a bibliai örökség és utólrhetetlen költészet formáiból.

Jan. 28-án pedig a kerületi börtönben levő ev. ref. vallású foglyoknak hirdeté az Ur igéit. S mint maga jegyzé meg: figyelmesebb hallgatónak sohase beszélt. Beszéde tárgyát a Cselekedetek könyvének XVI. részéből veszi, hol Pál apostolnak filippibeli fogsága és a fogházban bekövetkezett rendkívüli jelenetek folytán a tömlöcztartó és egész családjának megtérése iratik le. A saját életéből és tapasztalatából vett példákkal igazolja, hogy az elkövetett rossz tettek fölött igazi megbánást érző bűnöst, a társadalom, habár nehezen is, de ismét kebelre fogadja. S ez legyen ösztön rájuk nézve, hogy a börtön falai között Krisztust szívökbe fogadva, igyekezzenek megtérni, új emberré és annak a társadalomnak, mely őket egy időre kivetette magából, — ismét hasznos tagjaivá lenni.

Mindegyik alkalommal tiszt. Szalay József n.-becskereki lelkész úr, kit még idejövetele előtt sürgönyileg Budapestre hívott föl Somerville úr, — végezte a tolmácsoló szerepét. A nehéz feladat a legszabban lett megoldva nevezett tiszteletes úr által.

Somerville előadásainak építő volta kétségtelen és épen ezért nagyon is észszerűleg és helyesen járnak el azon gyülekezetek, melyek már meghívták, vagy meghívni akarják Dr. Somervillert. Az ő szavai valóban úgy hatnak a lélekre, mint tikkasztó hőség után az áldásos eső cseppjei a melegségtől lelkasztott növényzetre. Tőlünk Szalay lelkész úr kíséretében H.-M.-Vásárhelyre és innen tovább Békés, Gyoma, N.-Szalonta, N.-Várad és Kolozsvárra szándékozik. Legyen a fáradhatatlan apostolon, ki oly édes emléket hagy maga után, — mindig és mindenütt Istennek kegyelme és Szentlelke.

Nekrolog.

Szoboszlaj István 1818—1888.

A protestáns lelkési kar egéről ismét egy tündöklő csillag futott le, egy oly férfiúé, kinek egész élete a szépért, nemeseért lelkesülésből állott, ki egyházáért, a közjóért s családjáért úgy tudott lelkesülni, mint a legjobbak. Álljanak itt e jeles férfiú életéből a főbb vonások.

Szoboszlaj István száraz-berki ev. ref. lelkész s egyház-

*) Január 30-án volt 75 éves. Ezt úgy saját szájából, mint egy tőle ajándékban nyert becses könyvből tudom Szerk.

megyei ny. tanácsbíró 1818-ban született Domahídán, Szatmár-megyében, hol atyja lelkész volt. A falusi iskolában értelmi tehetsége által kitűnt fiú, az egyszerű lelkészcsalád öröme, 10 éves korában anyai jó kívánságokkal elhalmozva vitetett be apja által a debreczeni őskollégiumba. A gymnasium egyes osztályain feljebb-feljebb haladva, jó tehetsége, de különösen zenei képessége által vonta magára tanuló társai, tanárai, sőt a tudós püspök, Buday Ézsaiás, a szép művészetek eme lelkes pártfogójának figyelmét is. A diák zenekedvelő kis társaság Szoboszlaj szép fuvolajátékát egyetlen nyilvános fellépésnél sem nélkülözhetette. Mivelt, szelíd lelkületén s jeles szónoklatán kívül e kiváló képessége kedvelté tették őt a felsőbbányai körökben, hova theologiai pályája bevégezése után Lugossy esperes mellé káplánnak hívatott meg. Az 1846-ik évben Aranyos-Medgyes, félév múlva pedig Lázári választotta meg lelkészévé.

Szoboszlaj az 1848-ik év elején a száraz-berkiek által küldöttéleg felkérte az új temető szentelési ünnepélyére egyik szónokul. A szép külsejű, derék fiatal pap jeles szónoklata annyira megnyerte a közönség tetszését, hogy beszéde örök emlékezetül a jegyzőkönyvbe íratni rendeltetett; ő maga pedig a kevéssel ezután elhalt lelkész helyére közakarattal megválasztatott.

Házasságra az 1846-ik évben lépett Gábor Juliánával, egy felsőbbányai előkelő polgár leányával. Hogy övéiknek anyagi gondoktól ment életet biztosítsanak, éjet-napot egygyé tettek. A férjből vas szorgalmú gazda, a nőből példányszerű háziasszony lett s így az anyagiak megszerzésén lassú, de biztos léptekkel haladtak előre. Mikor nejét 1859-ben elvesztette, már akkorra gyermekeik számára szép birtokot szereztek. Csaknem 3 évtizedet élt özvegyiségben, mely idő alatt gyermekei kellő kiképzésén fáradozott s egyháza javán munkált. Két gyermeke maradt, az egyik egy felsőbbányai hivatalnok neje, másik pedig kis-peleskei birtokos.

Bármelyik helyen szerény munkakörében nem élhetett a nélkül, hogy magasabb eszme ne vezette volna fáradozásait. Eszméi érvényesülése szempontjából, a mit csak lehetett, mindent elkövetett. Ez eszme, egyházának szellemi és anyagi emelése volt. A maga elé kitűzött e cél iránt a mily hévvel és teljes odaadással viseltetett, épen oly szilárd, lankadatlan lelkesedést tudott iránta felköltetni híveiben is. A bekövetkezett szomorú absolutismus alatt az ifjak művelésére irányzott törekvése hajótörést szenvedett, de ez idő alatt sem szünt meg egyháza és népe jólétén munkálni.

A felderült szabadság első hajnalán eljöttnek látta az időt régóta óhajtott szándéka megvalósítására. Tudta, hogy a tél hosszú estéin, midőn a népnek foglalkozása ez évszakban úgyis kevés, örömet össze gyűl oda, hol értelmes beszédekből tanulságot meríthet. Összehívta a fiatalságot lakására. Lelkesült beszédeiben sikerült a jelenvolt 36 fiatal embert az énekkar részére megnyernie. Szoboszlaj rögtön kottás-könyveket vásárolt saját költségén mindenik dalárdatag részére és semmi fáradságot nem kímélve, 60 éves koráig maga írta azokba a daltamot és szöveget. A 4 csoportba osztott fiatalságot külön, vasárnap, kedd, szerda és csütörtök este 6 órától 9-ig taníttatta. Hétfőn és pénteken este népszerű felolvasást tartott az iskola termében, továbbá szám- és írásbeli dolgozatokban gyakorolta az énekkar tagjait; időnként maga tűzött pályadíjakat a legnagyobb előhaladást tanúsított ifjak részére. Ezután egyetlen nagyobb helybeli és vidéki temetés sem múlik el, hogy a Szoboszlaj dalárdája ne szerepelne. Hosszú évek alatt bálí, teme-

tési és névnapi szereplések alkalmával oly összeg gyűlt, hogy az azóta lefolyt 10 év alatt helyes kezelés folytán oly tökévé nőtte ki magát, mely után 150 frt évi kamat folyt be s csatolattatik az orgona és organista-fizetési alaphoz. Míg ez a generáció él, a Szoboszlay kedvenc darabjai, azok a bú- és örömdalok fel-fel fognak hangzani tanítványai hajlékaikban, most öröm, majd fájdalom érzetét költik fel szívekben, ezek fogják késő öregségükben is eszökbe juttatni a hajdani fáradhatatlan vezért.

Az egyház anyagi felvirágzásában a 70-es évek a kiemelkedők, eseményekben s eredményekben egyiránt gazdagnak mondhatók. Ez idők alatt a rozszant iskola helyére díszes emeltetett, a lelkészi és tanítói lakás lerontatott, helyökbe 4 ezer forint költséggel mindkét parochialis területre a kor igényeinek megfelelő lakok emeltettek, a nélkül, hogy az építkezések által egyetlen krajczár adósságba keverte volna az egyház magát.

Mint pontosságáról és buzgóságáról ismeretes férfiú egyházmegyéje által tanácsbírással tiszteltetett meg. Az egyházakban felmerült bajok elintézésére igen sokszor küldetett ki s nyájas szavaival legtöbbször sikerült a feldúlt békét helyreállítania. Az öregséggel járó gyengeség e térről visszavonulásra kényszerítette 1881-ben.

Szoboszlay mint szónok egyike volt a legszeretettebbeknek. Vidéki nagyobb temetések alkalmával sokszor fungált. Vidéken legutóljára 1881-ben a szatmári temetőben Galgóczy István, fiatal szolgabíró sírja felett tartott beszédével és az egész óriási mívelt közönséget könyekre fakasztó imádságával aratta szónoki sikereinek egyik legnagyobbikát.

Mint minden embernek, úgy neki is voltak gyengéi, de ha hibát követett el, sietett azt jóvá tenni. Ezért tiszteltetett híveitől, ismerőseitől, ezért nem volt tartós haragosa soha.

Meghalt a boldogult január 27-én, temetése 29-én történt paptársai s óriási közönség részvéte mellett. Nyúgodjanak békében a hű lelkipásztor porai!

Király Gyula.

Különfélék.

Báró Vay Miklós újabb magas kitüntetése.

Azon általános nemzeti öröm és megnyugvás, a melyet báró Vay Miklós valóságos b. titkos tanácsosnak és koronaörnek a magyar főrendiház elnökévé történt kineveztetése okozott, sehol sem lehet őszintébb, áthatóbb és igazabb, mint épen ev. ref. egyházunk köreiben. Báró Vay Miklósnak érdemeiben bővelkedő fényes életpályája nemcsak e hazának, hanem ebben ref. egyházunknak is jólléte és dicsőségére vala folytonosan szentelve. Nagy volt ő mindenkor mint hazafi, mint buzgó egyháztag, ref. egyházunknak minden időben egyik legnagyobb dicsősége, legerősebb oszlopa, ma az első közt a legelső. Igazi főúr, a szó legnemesebb értelmében, hogy patronus

lehesse, magas állású, hogy felemelhesse s hogy ritka bölcseségével messze világozhasson. Egyházunk szolgálatában töltött több mint 60 évéből főként 48 év óta, a mennyi idővel ezelőtt, 1840-ben ezen tiszántúli ref. egyházkerület főgondnokává választott, alig van egyházunk történetében nevezetesebb fejlődési mozzanat, a melylyel báró Vay Miklós nagy neve, mint egyik kiváló, vagy épen vezérlő, irányadó tényezővel kapcsolatban nem volna. A legutóbbi korszakot alkotó átalakulások és szervezkedések pedig épen az ő dicsőségének lesznek mindenkor hirdetői. Az is az ő dicsősége, de egyúttal a mi büszkeségünk is, hogy oly hosszú és viszontagságokkal teljes idő, az utolsó protestáns nádor óta, most ismét egy protestáns, a legnagyobb magyar protestáns ül a magyar főrendiház elnöki székébe. Az Isten éltesse őt hazánk és egyházunk javára, testi és lelki erőinek épségében, még hosszú időnkig!

A tiszántúli ev. ref. egyházkerületben a Magyar Prot. Tud. Irod. Társaság tagjaiul jelentkezettek kimutatása. Mílőn e kimutatást főként a főtiszteletű püspöki hivatalhoz beérkezett esperesi levelek alapján közölni megkezdjük, kijelentjük, hogy az egyes egyházmegyékből érkezett kimutatások sem teljesek még s így utánpótlogatásokra is szükség lesz. Szerettük volna továbbá az egyes nevek után odatenni az illetők lakhelyét is, de mert a hozzánk juttatott kimutatásból az több helyen hiányzik, minden félreértés kikerülése végett mi mindenütt elhagytuk. A tagok részint pártfogók (pft.) 500, részint alapítók (at.) 100, részint rendes tagok (rt.) 5 évig 6, részint pártoló tagok (pt.) 3 évig 3, részint segélyező tagok (st.) egyszermindenkorra annyi a mennyi frittal. A Társaság tagjai már a következők egyházkerületünkéből: 1. A tiszántúli ev. ref. egyházkerület pft. 2000 frt. 2. Révész Bálint püspök at. 100 frt. 3. Vályi János pft. 500 frt. 4. A debreczeni főiskolai tanárkar at. 100 frt. Az Alsó-szabolcs-hajdúvidéki egyházmegyében: 5. Gróf Degenfeld József at. 100 frt. 6. Katona Endre at. 100 frt. 7. Soltész László at. 100 frt. 8. Soltész Farkas at. 100 frt. 9. Fodor Beniamin rt. 6 frt. 10. Tóth Miklós rt. 6 frt. 11. Sörös János rt. 6 frt. 12. Lápossi János rt. 6 frt. 13. Szeremlei József rt. 6 frt. 14. Boruzs Lajos rt. 6 frt. 15. Bagdi Imre rt. 6 frt. 16. Szűcs Gábor rt. 6 frt. 17. Tóth Lajos rt. 6 frt. 18. Pethő Bálint rt. 6 frt. 19. Pap Sámuel rt. 6 frt. 20. Kálmán Lajos rt. 6 frt. 21. Bakóczy János rt. 6 frt. 22. Baksa Barnabás rt. 6 frt. 23. Szívós Géza rt. 6 frt. 24. Zsigmond Sándor rt. 6 frt. 25. Nagy József rt. 6 frt. 26. Trocsányi Imre rt. 6 frt. 27. Kántor István rt. 6 frt. 28. Eröss Lajos rt. 6 frt. 29. Jakucs Sándor rt. 6 frt. 30. Nagy Dániel rt. 6 frt. 31. Pákozdi Lajos rt. 6 frt. 32. Szabó Lajos rt. 6 frt. 33. Miklós Ferencz pt. 3 frt. A békésbányai egyházmegyében: 34. Ev. ref. egyház II.-M.-Vásárhely pft. 500 frt. 35. Ev. ref. egyház Ócsöd at. 100 frt. 36. Ev. ref. egyház Szeghalom at. 100 frt. 37. Ev. ref.

egyház B.-Gyula at. 100 frt. 38. Nagy Károly rt. 6 frt. 39. Dr. Kovács István at. 100 frt. 40. Oláh György at. 100 frt. 41. Kalmár Mihály pt. 3 frt. 42. Haviár Lajos pt. 3 frt. 43. Jancso-vics Péter pt. 3 frt. 44. Jonesovics Emil pt. 3 frt. 45. Mislei Mihály pt. 3 frt. 46. Lux Gyula pt. 3 frt. 47. Ujfalussy Gyula pt. 3 frt. 48. Szalezer Nándor pt. 3 frt. 49. Asbóth Kálmán pt. 3 frt. 50. Dömény Lajos pt. 3 frt. 51. Ev. ref. egyház Békés at. 100 frt. 52. Ev. ref. egyház Füzes-Gyarmat st. 30 frt. 53. Szilágyi Márton st. 5 frt. 54. Ev. ref. egyház Szentés at. 100 frt. 55. Szabó János at. 100 frt. A bihari egyházmegyében: 56. Szabó Károly rt. 6 frt. 57. Ember Pál rt. 6 frt. 58. Szemes László rt. 6 frt. 59. Benedek László rt. 6 frt. 60. Lévai Mihály rt. 6 frt. 61. Rigó Lajos pt. 3 frt. 62. Szatmári László st. 2 frt. 63. Ev. ref. egyház Csökmő st. 5 frt. Ezen eddigi kimutatás szerint 3 pártfogó (3000 frt), 14 alapító, 30 rendes, 12 pártoló, 4 segélyező (42 frt) tagja van egyházkerületünköl a Társaságnak. (Folyt. köv.)

Tiszántúli ev. ref. gymnasiumaink — a vallás- és közoktatási miniszter újabb értesítése szerint — az állam főfelügyeletének gyakorlása végett, három tankerülethez vannak beosztva. És pedig: 1) a debreczeni tankerülethez: a debreczeni és h.-m.-vásárhelyi főgymnasium, — a kisujzállási, m.-túri, h.-böszörményi gymnasium, — a h.-nánási és karczagi algymnasium, 2) a kassai tankerülethez: a m.-szigeti főgymnasium és a szatmári gymnasium, 3) a nagyvárad-i tankerülethez: a békési gymnasium.

Máramaros-Sziget. A m.-szigeti ev. ref. egyház főgondnoka, Héder Lajos úr, szíven hordozván a szegény tanulók sorsát, kik a dermesztő hideg időben ruhahiány miatt kénytelenek az iskolából elmaradni, f. évi január 31-én 11 olyan szegény tanulót ruházott fel saját költségén, kik az idén a szegény tanulókat segítő egyesület részéről segélyben nem részesülhettek. Az ilyen jótétemény nem szorul dícséretre s többet ér, ha egyszerűen fölemlítjük, mintha áradozó szavakban fölmasztagasztalnók.

Hód-Mező-Vásárhely. A „Hód-Mező-Vásárhely“ című, jól szerkesztett társadalmi hetilap, csaknem minden számában hoz a mi lapunk irányát is közlő érdeklő tudósításokat. Így január 8-iki számából átveszszük az 1887. évről szóló következő népmozgalmi adatokat: „Az ev. reform. egyházban: született 600 fiú; 579 leány; összesen 1079 gyermek. Törvényes fiú: 562; leány: 554; összesen 1116 törvényes gyermek. Törvénytelen fiú: 38; leány: 25; összesen 63 törvénytelen gyermek. Ikerszületés volt: 14 esetben. Meghalt: 524 finemű; 491 nőnemű; összesen 1015 egyén: Öt éves korig: 242 fiú; 193 leány; összesen 435 gyermek. Házastárs: 261; özvegy: 133. A szülöttek száma a halottak számát meghaladja 164-gyel. — Házasságra lépett: 331 pár és pedig: nőlen hajadonnal: 239 pár; özvegy özvegygyel: 34 pár; egyik fél özvegy: 41 pár; egyik fél elvált: 17 pár. Református más vallásúval: 22 pár. Törvény által felbontatott: 15 házasság. Megjegyeztetik, hogy ez adatokban az Orosházán és Sámsonon keresztelt s eltemetett, de egyházunkhoz tartozó helybeli illetőségűek adatai még nem foglaltatnak bent. A róm. kath. egyházban: született 268 fiú; 286 leány; összesen 554; ezekből törvénytelen 46.

Ikerszületés volt 7 esetben. Meghalt 229 fi- és 195 nőnemű; összesen 424 egyén; öt éven alóli korban 219. Házasságra lépett 128 pár és pedig legény hajadonnal 94; özvegy özvegygyel 12; özvegy férfi hajadonnal 18; özvegnő legénynyel 4. Vegyes házasság volt 13. Törvény által felbontatott 2 házasság. Az ágost. hitv. evang. egyházban: született 12 fiú; 10 leány; összesen 22 gyermek, kik között törvénytelen egy sincs; meghalt 15 fi- és 8 nőnemű; eskettetett 9 pár, ezek közül három vegyes volt. Az óhitű egyházban: született 9 fiú; 10 leány; összesen 19 gyermek; meghalt 5 fi- s 6 nőnemű; egybekelt 4 pár legény hajadonnal; vegyes házasság kötött 3. Az izr. hitközségnél: született 20 fiú, 28 leány, összesen 48 gyermek, ezek közül halva született 2 fiú; 2 leány; törvénytelen 1 fiú. Ezekon kívül haláleset volt 22; ezek közül 8 fi- és 14 nőnemű, öt éven alul elhalt 4 fiú; 5 leány. Házasság kötött 8, legény hajadonnal. Az unitárius leányegyház népmozgalmi adatai nem küldettek be hozzánk s így nem közölhetők; azonban azok elenyészően csekélyek lehetnek s alig változtatnak az itt közlött népmozgalmi adatokon. Ezek szerint a múlt évről összesen a szülöttek száma 1802, a meghaltak száma 1497 s így a meghaltak számát a születések száma meghaladja 305-tel.“ — Az említett lap január 22-iki számában pedig, a vezércikk helyén egy, református szegény tanulókat és árvákat segélyező egyesület alakítására vonatkozó, a h.-m.-vásárhelyi ev. ref. egyház vezérferfiái által aláírt felhívás olvasható. Mint ugyanazon és a következő heti számból látjuk, a felhívás nem hangzott el eredménytelenül, mert a „Jótét-Egyesületbe“ máris többen beléptek tagokul.

Egy debreczeni politikai lap a vallásról. A városunkban „Debreczen“ cz. a. megjelenő, jól szerkesztett politikai stb. hírlap f. é. 25-ik száma „Empedocles“-től „Tapintat!“ czímmel egy cikket közöl, mely többek közt a vallást is pártfogásába veszi, meleg érdeklődéssel és komoly szavakban, — a vallást, mely „mindnyájunkra nézve hit és áhítatos tisztelet, vagy legalább kegyelet tárgya.“ Örömmel jegyezzük fel e tüneményt s gratulálunk úgy „Empedocles“-nek, mint a „Debreczen“ t. szerkesztőségének. Haladjanak e nemes úton tovább! A világi sajtó ily irányban működven, bizonyára le fogja rázni nyakáról ama manapság többször reádobott nehéz vádat: hogy t. i. a korrupciót terjeszti. S ha a társadalomban ily derék „Empedocles“-ek a vallás közelebbi őrei elveinek propagandát csinálnak, bizton hiszszük, hogy mihamarabb el fog nemúlni amaz izetlen lárma, melyet a vallás ellen, a legújabb időben épen városunkban, szokott csapni vagy a tudákos viselkedés, vagy pedig az eredeti nagy elmék különben is túlesapongó megjegyzéseit, oidalvágásait nagy felületességgel, gyarló szakismerettel, de igen könnyű szerrel, kényelmesen utánfecsegní szerető szédelgés! D.

Nyilvános számadás. Néhai Nagy István, n.-várad-i volt ev. ref. lelkész felállítandó síremlékére nagyságos Szerdahelyi Ágostonné, szül. Szunyoghy Olga úrnő 5 frtot küldetett be hozzánk, a mely összeget azonnal rendeltetési helyére juttattunk. Lapunk útján már 31 frt gyűlt és küldetett be a nemes cselára. Csiky Lajos.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**